

Marit van der Veer ontwikkelde een leerstofpakket voor hoogbegaafde kinderen in het basisonderwijs.

Jacqueline Knijpers

ONDERWIJSKUNDIGEN moeten meer de school in, schrijft de Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid (AWT) in zijn advies 'Onderzoek in het onderwijs' dat eind april verscheen. Daarin kan toegepast onderwijskundige Marit van der Veer zich helemaal vinden. Zij won de ToPoS (Alumnivereniging van Toegepaste Onderwijskunde van de Universiteit Twente) Afstudeerprijs 2002-2003 voor haar doctoraalverslag 'Slimme Taal!' over de ontwikkeling van een leerstofpakket voor hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs, juist omdat zij dat heeft ontwikkeld vanuit de vraag van de leerkrachten en de leerlingen zelf. "Toen ik met die kinderen sprak en hun problemen aanhoorde, kreeg ik het gevoel: voor jullie ga ik mijn best doen'. Het komt zo meer vanuit je hart."

Het onderwijs wordt soms net behandeld als een zwangere vrouw: het wordt overladen met ongevraagde adviezen. En als er werkelijk vragen zijn, wordt daar soms geen antwoord op gegeven. Of er komt een antwoord dat geen werkelijk antwoord is, omdat de vraag niet duidelijk is geweest. Voor degenen die in het onderwijs werken kan dat behoorlijk frustrerend zijn. Tekenend in dat opzicht is de reactie die Van der Veer kreeg van de leerkrachten met wie zij samenwerkte: "Ze vertelden dat ze het zelden hadden meegemaakt dat ze konden meedenken, dat ze voor het eerst het gevoel hadden dat er daardoor nu iets ontstond dat echt van hen en vóór hen was."

De AWT zoekt de oorzaak van dit probleem in de gebrekkige samenwerking van de hele kennisketen die de onderwijswereld beheerst: het wetenschappelijk onderzoek, de educatieve infrastructuur van onderzoeks-, advies- en begeleidingsinstellingen als het Cito, KPC-Groep, SLO (Stichting Leerplan Ontwikkeling), de lerarenopleidingen en schoolbegeleidingsdiensten en tot slot de scholen zelf. "De schakels tussen de delen van de keten zijn zwak", schrijft de AWT.

Het onderwijskundig onderzoek is volgens de AWT te academisch van aard, weinig praktisch bruikbaar en weinig toegankelijk. Onderwijskundigen zouden zich minder moeten bezighouden met vraagstukken die wetenschappelijk interessant zijn en die tot een buitenlandse publicatie leiden, en meer met maatschappelijk relevante vraagstukken, zoals het succes en falen

van onderwijsvernieuwingen, en met vragen die scholen, ouders en leerlingen écht belangrijk vinden. Want, zo schrijft de AWT, "de beperkte betekenis die de onderzoeksresultaten hebben voor onderwijsinnovaties is een serieus probleem."

Bovendien zouden onderzoekers meer energie moeten steken in de 'kennistransfer' naar de scholen en de educatieve infrastructuur, bijvoorbeeld via toegankelijke publicaties, congressen, werkbezoeken. De advies- en begeleidingsinstellingen pakken namelijk op hun beurt de wetenschappelijke inzichten onvoldoende op en dragen onvoldoende bij aan innovaties in het onderwijs. "Met name de lerarenopleidingen zijn niet in staat gebleken nieuwe kennis en inzichten in de scholen te brengen", schrijft de AWT. Als verklaring hiervoor noemt de AWT de aanbodgerichte financiering die deze instellingen lange tijd hebben genoten 'waardoor ze niet werden geprikkeld vraaggericht te werk te gaan'. Dat stelsel gaat binnenkort op de schop. De middelen van deze instellingen zullen worden overgeheveld naar de scholen, waardoor de vraag alles bepalend wordt.

En dan de derde schakel, de scholen. Die zijn volgens de AWT qua deskundigheid uitgekleeft tot het niveau van uitvoerenden: "Het beroep van docent is volgens velen gedegradeerd tot uitvoerder van wat anderen bedacht hebben." Daardoor zijn scholen niet (meer) in staat om op een professionele manier hun onderzoeksvragen te formuleren. En dat is nodig om het zogenaamde 'transdisciplinaire' onderzoek van de grond te krijgen, waarbij onderzoekers en praktijkmensen samenwerken.

Dat is namelijk waar de AWT sterk voor pleit: onderzoek vanuit de vraag van de scholen, waarbij de onderzoeker samen met de directie, leerkrachten en leerlingen de onderzoeksvragen formuleert en samen met de school het onderzoek uitvoert. Daarbij moet volop ruimte zijn voor experimenteren, voor het evalueren van (tussentijdse) oplossingen, en de daadwerkelijke invoering. Dat type onderzoek zou financieel en organisatorisch gestimuleerd moeten worden om onderzoekers uit hun ivoren toren te krijgen, zodat zij, samen met de scholen zelf, zo schrijft de AWT, 'co-innovators' worden.

Marit van der Veer is in dat opzicht een voorbeeld van 'good practice'. In een vergaderzaal van haar huidige werkgever het Projectbureau, de onderzoeks- en ontwikkelafdeling van de CED-Groep (Centrum Educatieve Dienstverlening) in Rotterdam, vertelt zij over haar manier van werken. "De Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) wilde lesmateriaal ontwikkelen voor hoogbegaafde kinderen. Zij hadden het idee om bestaande leerstof op het gebied van taal te comprimeren en te verrijken met aanvullende opdrachten, zodat er minder

herhaling van de lesstof zou zijn. Mijn opdracht was een aanzet te maken voor de ontwikkeling van dat materiaal. Maar ik wilde eerst onderzoeken of scholen daar wel op zaten te wachten. Vonden zij dit wel de goede oplossing voor hun hoogbegaafde leerlingen?"

Daarom startte Van der Veer met een enquête onder vijftig scholen, en toen die enthousiast bleken begon zij met haar echte opdracht: het ontwikkelen van de leerstof. Ook dat pakte zij niet aan volgens de gebruikelijke manier: iets ontwikkelen en het pas aan de scholen voorleggen als het getest moet worden. Nee, Van der Veer besloot leerkrachten en leerlingen er vanaf het begin intensief bij te betrekken. "Op basis van de literatuur kon ik mij moeilijk een beeld vormen van wat de leerkrachten en de hoogbegaafde leerlingen zélf eigenlijk wilden. Daarom moest ik er naar toe. Ik wilde het samen met de scholen doen."

Van der Veer sprak op twaalf basisscholen met leerkrachten en leerlingen over wat er al aan materiaal was, hoe daar mee gewerkt werd en of het beviel, en welke dingen de kinderen (in groep drie) wel of juist niet leuk vonden. Ze kwam voor het eerst in aanraking met, zoals ze zelf zegt, 'de doelgroep' en zag de theorie tot leven komen. "En daar heb ik veel van geleerd. Ik praatte met kinderen van zes die als een volwassene praatten over hun 'interesse voor Michiel de Ruijter'. Ik zag dat ze inderdaad de denksprongen maken die in de literatuur genoemd worden."

Op basis van de wensen van leerkrachten en kinderen maakte Van der Veer een voorstel voor een leerstofpakket, dat ze aan de scholen presenteerde. Vervolgens ging het lesmateriaal in wording in totaal zeven keer heen en weer tussen Van der Veer en de scholen, waarbij het steeds verder ontwikkeld werd naar het eindproduct. "Dat heet 'evolutionary prototyping' en het werkt", zegt Van der Veer. "Er waren dingen waar ik niet over had nagedacht, die de leerkrachten aanstipten. Dat het bestaande materiaal vooral losse opdrachten bevatte bijvoorbeeld, en ze graag iets met samenhang wilden. En dat leerlingen in groep drie nog nauwelijks kunnen schrijven en het dus geen zin heeft verrijkingsmateriaal te maken waarin je een kind voornamelijk schrijfopdrachten biedt. Dat zijn de eisen die je uit de praktijk haalt, net als het belang van zelfstandig werken, om maar eens iets te noemen. Dat zie je met eigen ogen als je in zo'n drukke klas zit."

Ook van de leerlingen kreeg ze ontwerpisen mee: het moest spannend zijn, avontuurlijk, maar ook praktisch, met genoeg ruimte om te schrijven en met leuke (kleur)plaatjes. Reacties kreeg ze ook: "Dit is leuk, want dit is tenminste moeilijk."

Zo ontstond Slimme Taal!, een leerstofpakket opgebouwd uit thema's die elk jaar terugkomen (bijvoorbeeld kranten & tijdschriften) en waarvan in maart van dit jaar een door het SLO

uitgewerkte versie daadwerkelijk verscheen. Van der Veer is nog steeds enthousiast over de gevolgde werkwijze en het resultaat, al merkt ze in haar huidige werk dat het niet altijd mogelijk is om zó intensief met scholen samen te werken. Uit praktische overwegingen. "Het kost meer tijd en geld. Maar ik denk zelf dat je die investering er aan het eind van het proces wel uithaalt, omdat je minder revisie hebt en de uiteindelijke invoering soepeler verloopt. Bovendien denk ik dat de kwaliteit van een product dat langs deze weg ontstaat groter is dan gemiddeld, omdat je veel met elkaar overlegt en met z'n allen heel kritisch bent over de eisen die je aan het materiaal stelt en over de bereikte resultaten. De betrokkenheid van de leerkrachten is bovendien veel groter en dat is super-belangrijk, want een product staat of valt met het enthousiasme, de inzet en de kennis van de betrokkenen."

Marit van der Veer: 'Op de scholen zag ik de theorie tot leven komen.'

NRC HANDELSBLAD 28 juni 2003